

Polonya Siyasetinde Ulusal Azınlıklar ve Doğu Komşuları

Recep EFE

Emin ATASOY

Marek BARWIŃSKI

Jan A. WENDT

Giriş

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki politik değişiklikler, yüz binlerce Polonyalıyı Polonya'nın doğu sınırına doğru göçe zorladı. Eski Polonya topraklarının Sovyetler Birliği'ne dâhil edilmesi, eski SSCB'deki en büyük Polonyalı azınlıklarından birini yarattı. 1989'dan sonraki siyasi değişikliklerle beraber, Litvanya, Belarus ve Ukrayna gibi bağımsız devletlerin ortaya çıkışı, şu anda üç farklı ülkede yaşayan Polonyalıların durumunu farklı bir hale getirmiştir. Aynı şekilde, Litvanya, Belarus ve Ukrayna'daki siyasi değişiklikler, bu ülkelerdeki Polonyalı azınlığın konumundaki değişikliklerle birlikte oldu. Litvanya, Polonya ile birlikte Avrupa Birliği ve NATO'nun üyelik yolunu seçti. AB mevzuatına rağmen, yükselen milliyetçi duygular, Litvanya'daki Polonyalı azınlığın konumunun bozulmasına neden oldu. Cumhurbaşkanı Lukashenko'nun iktidara gelmesi Belarus'taki Polonya şirketlerinin ticari faaliyetlerinin azaltılmasına yol açtı. Polonya ile görece mümkün olan en iyi ilişkileri olan Ukrayna'da bile, bu ülkedeki Polonyalı azınlığın konumunu etkileyen milliyetçi duygularda artış oldu.

Polonya'nın Schengen ülkelerine katılımı, Polonyalı azınlığın konumunu bir kez daha değiştirdi; bu da, Polonya vatandaşlarının Belarus ve Ukrayna'ya girişinde vize politikasının zorlaştırılmasına neden oldu. Ukrayna'daki Polonyalı azınlığın durumu, Ukrayna milliyetçiliğinin yeni bir dalgasını tetikleyen Rusya'nın Kırım'ı ele geçirmesiyle daha da kötüye gitti. Bu arada Rusya'nın ekonomik durumunun bozulması Belarus ve Polonya ile ilişkilerin yavaşlamasına neden oldu. 2016 yılında Belarus, daha önce imzalanan, Polonya ile olan küçük sınır trafiği anlaşmalarını uygulamaya

karar verdi ve bu, Polonya'daki Polonyalılar da dâhil olmak üzere bu ülkedeki Polonya vatandaşlarının ziyaretlerini büyük ölçüde kolaylaştırdı.

90'lı yılların başında, Orta ve Doğu Avrupa'daki siyasi ve jeopolitik konumda önemli değişiklikler meydana geldi. Polonya'nın hemen yanında bir dizi bağımsız ulus devletlerin kurulması, bireysel ulusal azınlıklar, özellikle de sınırların yakınında yaşayan insanlar üzerinde büyük bir etkiye sahipti. Demokratik Polonya ile yeni bağımsız komşuları ve büyük ölçüde sınırları artık ayrılmış olan ülkeler arasında siyasi ve ekonomik ilişkilerde büyük değişiklikler meydana geldi. Avrupa bütünleşme alanını genişletme süreci, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin birçoğunun NATO ve AB bünyesine dâhil edilmesine yol açtı. Aynı zamanda, bu sorunları çözmek için yeni fırsatlar ortaya çıktı ve ulusal azınlıkların istek ve sorunları hakkında açıkça konuşmaları sağlandı.

Polonya Halk Cumhuriyeti'nin ve Sovyetler Birliği'nin varlığı boyunca, iki ülke arasındaki sınır, öncelikle Polonyalıları Ruslar, Litvanyalılar, Belarussular ve Sovyetler Birliği'nde yaşayan Ukraynalılardan belirgin bir biçimde ayıran bir engeldi. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda (Wendt, Raczyński 1999) yeniden oluşturulan Polonya ve SSCB arasındaki sınır sadece 47 yıl (1944-1991) boyunca faaliyet göstermesine rağmen, bölmüş olduğu bölgedeki etkileri daha uzun süre devam etti. Sınırın çizilmesi, yüz binlerce insanın yeniden yerleşiminde doğrudan bir etkiye sahipti; aynı zamanda sınır çizgileri bölünmüş bölgenin iki parçasının neredeyse tamamen tecrit edilmesine ve hem ulusal-kültürel hem de siyasal-ekonomik açıdan önemli derecede çeşitlenmesiyle sonuçlandı. Yüzlerce yıldır şekillenen sınır bölgelerinin çok kültürlü ve çok ırklı karakteri yok edildi. Dahası, sınırın çizgilerle ayrılması sınır bölgelerinin çevrenemesine katkıda bulunarak ekonomik ve sosyal geri kalmışlığa yol açtı.

Tablo 1: Litvanya, Ukrayna ve Belarus Cumhuriyetinde yaşayan Polonyalı azınlıklar

Ülke	Polonyalı Resmi Nüfus*	Polonyalı Gayri Resmi Nüfus**
Belarus	396000	900000
Litvanya	235000	300000
Ukrayna	144000	900000

* Ülkenin resmi verileri esas alındı.

**Yerel Polonya organizasyonları esas alındı.

Politik, etnik ve tarihi şartlar nedeniyle, Polonya'nın doğu komşularının her birinde siyasi ve ekonomik etkileşimlerin seyri ve sonuçları farklıdır. Bu ilişkiler, ulusal sınırların hemen yakınında yaşayan azınlıklar, hem sınırın doğusunda yaşayan Polonyalı azınlık (Tablo.1), hem de batıdaki Ukraynalı, Belarus ve Litvanyalı azınlıklar tarafından şekillendirilmektedir (Tablo. 2). Siyasi uygulamada, tarihsel koşullar ve

mevcut iç politikanın ihtiyaçları veya mevcut jeopolitik çıkarlar nedeniyle, belirli bir azınlığın, bu tür azınlıkların ikamet ettiği ülke ile akraba-devlet arasındaki ikili ilişkilerde oynadığı rol, her zaman “köprü benzeri” olmasa da, farklı olabilir.

Tablo 2: Polonya’daki ulusal azınlıklar (2011 Yılı)

Azınlıklar	Etnik aidiyete göre kişi sayısı				
	Toplam	İlk aidiyet olarak	Sadece tek aidiyet olarak	İkincil aidiyet olarak	Polonya kimliği ile beraber
Ukraynalılar	51001	38387	27630	12613	20797
Belaruslular	46787	36399	30195	10388	15562
Litvanyalılar	7863	5599	4830	2264	2961

Kaynak: 2011 Nüfus sayımına verilerine dayanarak Merkezi İstatistik Ofisi verileri esas alındı

Polonya’nın doğu komşuları ile olan ilişkilerinde, Polonya’daki Belarus, Litvanyalı ve Ukraynalı azınlıklara yönelik politikaları da etkilenmektedir. Belaruslular, Litvanyalı ve Ukraynalı azınlıklar Polonya’daki tüm azınlıklar içinde küçük bir paya sahiptirler. Polonya’nın Avrupa Birliği’nde yürürlükte olan, ulusal ve etnik azınlıkların birçok haklarını garanti altına alan yasal sistemini benimsemesi ile ilgili birçok ayrıcalıklara sahip olan gruplar, Polonya’daki tüm azınlıkların yaklaşık %3’ünü oluşturmaktadır (Tablo 2).

Litvanya’daki Polonya Azınlıkları

Geçtiğimiz yıllar boyunca, Polonya-Litvanya ilişkileri, açık düşmanlık ve “sosyalist dostluk”tan 90’lı yılların başlarında gelen güvensizliğe, 21. yüzyılın başında NATO ve AB çatısı altındaki işbirliği ve stratejik ortaklıktan karşılıklı ilişkilerin açık bir şekilde soğumasına kadar çok farklı aşamalardan geçti. İlişkilerin gelecekte nasıl olacağı, her iki ülkedeki Polonyalı ve Litvanyalı azınlıklarının durumuna bağlı. 80’li yılların başında bağımsızlığını yeni kazanmış Litvanya, Polonyalıların sempatisini yeniden kazandı ve sonuçta beklendiği üzere, Polonya-Litvanya ilişkileri örnek alınacak bir model haline geldi. Buna rağmen, 90’ların başında komşuları arasında Polonya ile olan ilişkileri en kötü olan ülke Litvanya’ydı.

İlişkilerdeki bu alevlenme, Litvanya’daki Polonyalı azınlığın davranışlarıyla birlikte, Litvanya’da iktidarı ele geçiren “Sajūdis” partisinin milliyetçi sloganları ve büyük ölçüde tarihsel nedenlerden kaynaklanan Litvanyalıların Polonyalıları yönelik soğukluk ve güvensizliğinden de etkilenmiştir. 90’lı yılların başlarındaki çekişmeler sonrasında Polonya ile Litvanya arasındaki devletlerarası ilişkiler sürekli olarak azınlıkların, özellikle de Litvanya’daki Polonyalı azınlığın hâkimiyeti altındaydı ve ilişkiler bundan sonra düzeldi.

Nisan 1994'te, aylarca süren müzakereler sonrasında "iyi komşuluk ilişkileri ve dostça işbirliği" üzerine resmi bir antlaşma imzalandı. Her iki taraf da antlaşmayı imzalayarak, kamusal ve özel hayatlarında kendi dillerini özgürce kullanma hakkını da güvence altına alan ulusal azınlıklarla ilgili tüm uluslararası düzenlemelere uymayı, azınlıkların kendi isim ve soy isimlerini orijinal hali ile kullanmayı, dernek kurulabilmesini, diğer yurttaşlarla eşit koşullarda kamusal yaşama katılabilmelerini ve ulusal kimliklerini korumayı taahhüt etmiştir. Sorunların boyutu, Litvanya'nın, Polonya hükümetinin bu tür bir anlaşma imzaladığı yeni komşuların sonuncusu olmasıyla ortaya konmuştur. Birkaç ay sonra Polonya-Litvanya sınırındaki Sejny'de Litvanya konsolosluğu açıldı ve Litvanya hükümeti Polonya'daki Litvanyalı azınlıklar için "Litvanya Evi"nin inşaatını finanse etmeye başladı.

90'lı yıllarda Ogrodniki ve Budzisko sınır kapıları açıldı. Bunlar İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki ilk Polonya-Litvanya sınır kapısıydı (Wendt 1998). Polonya ve Litvanya 2004'te AB'ye katıldıktan ve her iki ülke de 2007'de Schengen Bölgesi'ne girdikten sonra, sınır geçişiyle ilgili tüm sınırlamalar kaldırıldı. Bu özellikle Suwałki bölgesinde yaşayan Litvanya azınlığı için elverişli bir durum oldu (Şekil 1). Komünizm dönemleri anımsandığında, bu gelişme eskiden hayal edilmesi bile zor bir değışiklikti ve hükümet, Polonya'da yaşayan Litvanyalıların aileleri de dâhil olmak üzere Sovyet Litvanya'yla ilişki kurmasını etkili bir şekilde önlemişti.

Devlet düzeyinde kurulan Polonya-Litvanya işbirliği, aşağıdaki ortak kurumların ortaya çıkmasına neden oldu: Polonya ve Litvanya Başkanları Danışma Komitesi, Polonya ve Litvanya Seym Vekilleri Meclisi (1997), Polonya ve Litvanya Cumhuriyeti Hükümetleri Arasında İşbirliği Konseyi (1997), Polonya-Litvanya Uluslararası Komisyonu Sınır Ötesi İşbirliği (1996), Polonya-Litvanya Yerel Yönetim Forumu (1998). Buna ek olarak, bölgesel düzeyde Polonya-Litvanya işbirliği, Sejny'de (1990) "Pogranicze" (Sınır Ötesi) Vakfı, Polonya-Litvanya Ticaret Odası (1993), Litvanya-Polonya-Rusya Komitesi Sınır Bölgeleri (1997), Sejny Bölgesi Yerel Yönetimler Birliği ve Polonya-Litvanya Sivil Toplum Kuruluşları Forumu'nun kurulmasına sebep oldu.

Sınır ötesi işbirliği, aynı zamanda dinamik ve farklı olarak gelişerek, 1997'de "Neman Nehri" Euroregion'un oluşturulmasıyla Polonya ve Litvanya sınır belediyeleri ve kardeş şehirler arasındaki işbirliği, kültür kurumları ve okulların işbirliği, ticari misyonların müşterek organizasyonu ve uluslararası fuarlar açılmasıyla sonuçlandı (Rykała 2008). Bu faaliyetler, diğer ekonomik anlaşmalarla birlikte, 20. yüzyılın sonlarında, çoğunlukla "tarihin en iyisi" olarak anılan Polonya-Litvanya ilişkilerinin stratejik bir ortaklığa dönüşmesine yol açtı. Her iki ülkenin de AB ve NATO üyeliğine ilişkin etkin işbirliği başlatılmış, paylaşılan istek ve arzu Varşova ve Vilnius'u birbirlerine daha da yakınlaştırmıştır. Bununla birlikte, yirmi birinci yüzyılın ilk on yılında, Litvanya'nın bağımsızlığı "kökleştikten" ve Litvanya NATO'ya ve AB'ye katıldıktan sonra, karşılıklı ilişkiler daha da kötüye gitti. Litvanya, kendisine siyasi ola-

rak yüzyıllardır hükmeden ve şu anda en büyük ulusal azınlığa sahip olarak çok daha büyük ve kalabalık nüfuslu bir komşuyla karşı karşıya olan küçük bir ülke olarak eski kızgınlıklarını ve korkularını yaşamaya başladı.

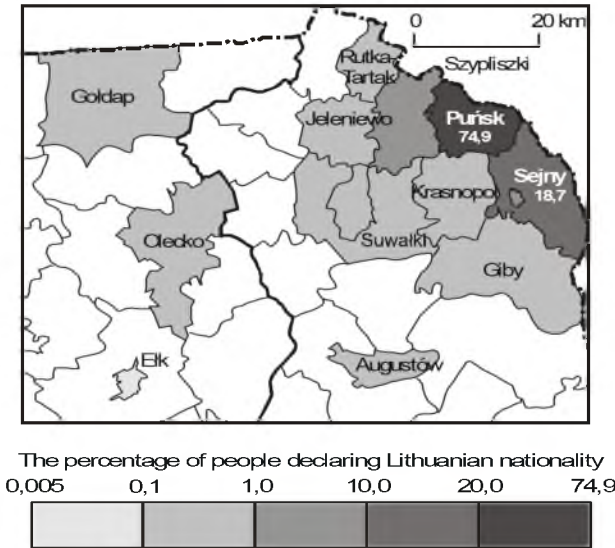
Polonya ve Litvanya arasındaki ilişkilerde, Polonya'daki küçük Litvanyalı azınlık, Vilnius'daki yetkililerin Polonya hükümeti ile görüşmelerde kullandığı bir araç haline geldi. Polonya makamları Litvanya'daki Polonyalıların haklarına saygı duyulmasını talep ettiklerinde, Litvanya hükümeti Polonya'daki Litvanyalıların ayrımcılık meselesini gündeme getirmekten çekinmedi. Son yıllarda her iki ülkede de Polonya'daki azınlıkların lehine olan yasal değişikliklerin ardından, genellikle Litvanya'da olumsuz olmakla birlikte, özellikle de Polonya yasalarını AB düzenlemelerine uyarladıktan ve Polonya parlamentosu tarafından "ulusal, etnik azınlıklar ve bölgesel dil" konusundaki yasanın kabul edilmesinden sonra, Polonya'daki Litvanya azınlığının durumu, Litvanya'daki Polonyalı azınlığın durumundan çok daha iyi hale geldi.

Litvanya makamları, özellikle azınlıkların dil ve eğitim haklarını sınırlayan bir dizi şart getirdi. Hâlâ çözülmeyen konular, kimlik kartlarındaki isimlerin Lehçe yazılması, sokak adlarının ve yerlerinin iki dilli yazılmasını içermektedir. Litvanya yasalarına göre, Litvanya Cumhuriyeti'nde yalnızca Litvanca yazım kuralları uygulanabilir ve büyük çoğunluğun Polonyalı olduğu bölgelerde bile, bir yere iki dilli isim verilmesine izin verilemez. Litvanya makamları, 2011 yılında, Litvanya'daki Polonya okullarına ayrımcılık yapan eğitim yasasını onayladı. Yeni eğitim yasasının en çok eleştirilen hükümleri: Azınlık ve Litvanya okullarında 2013 yılından itibaren (kendi müfredatlarındaki mevcut farklılıklara rağmen) Litvanya dilindeki zorunlu olgunluk sınavlarının standardizasyonu, Litvanya dil derslerinin sayısının artırılması; Eylül 2011'den itibaren, Litvanya dilinde Litvanya tarihi ve coğrafyası derslerinin yanı sıra azınlık okullarında (burada tüm konular azınlık dillerinde öğretiliyordu) yine Litvanya dilinde "Temel Vatandaşlık" derslerinin verilmesiydi. Yasa, Polonya okullarının sayısını azaltacak olan küçük ve kırsal Litvanyalı olmayan okulların yerel yönetimler tarafından kapatmalarını da kolaylaştırıyor. Karşılaştırma için, Polonya eğitim yasasına göre, tüm Polonya tarihi ve coğrafyası dersleri her okul türünde zorunlu olarak öğretiliyor ve Polonya dilindeki zorunlu olgunluk sınavı da standartlaştırılmıştır. Bu kanunun kabul edilmesi, Vilnius'da kitlesel gösterilere ve Polonya makamlarının müdahalesine yol açtı. Polonyalıların protestolarının herhangi bir etkisi olmadı ve yeni eğitim yasası, Polonya-Litvanya çatışmasını yeniden alevlendirdi.

Çözülmemiş bir diğer sorun, İkinci Dünya Savaşından sonra Sovyet makamları ve günümüzün mevcut yasal mirasçıları olan Litvanya makamları tarafından el konulan Polonyalı mülklerin iadesi ile ilgilidir. Sosyal ve tarihi kökenli sorunlara ek olarak, Polonya şirketi tarafından satın alınmasından itibaren "pazar mekanizmaları" denilen sorunlara neden olan PKN Orlen'in en büyük yabancı yatırımcısı olan Mažeikiai'deki rafineri örneğinde görüldüğü gibi ekonomik konular da bulunmaktadır.

Litvanya devleti ve Polonyalı azınlık arasındaki ilişkilerdeki birçok hassas soruna rağmen, Polonya örgütleri ve kurumları, faaliyet gösterme özgürlüğüne ve yerel Polonya topluluklarını etkileme fırsatına sahiptir. Vilnius ve Şalçininkai bölgelerinde, yerel idarenin büyük bir kısmı Polonyalı azınlığın hâkimiyeti altındadır; Litvanya parlamentosunda Polonyalıların Seçim Faaliyeti hareketinin temsilcileri bulunmaktadır ve Polonya okulları üniversite düzeyinde de işlev görmektedir.

Polonya ve Litvanya AB'ye üye olduktan ve iki ülke arasındaki idari ve ekonomik engellerin kaldırılma eğilimi daha belirgin hale geldikten sonra, aynı zamanda Vilnius'un devam eden Litvanyalılaşması sonucu, Polonyalı azınlığa tepki gösteren Litvanya çevrelerinin bile anlamış olduğu üzere, mevcut durum Litvanya devletinin toprak bütünlüğüne herhangi bir tehdit oluşturmuyor. Bununla birlikte, Polonya'nın toprak özerkliği için destek eksikliği, yeni eğitim yasasında yer alan Polonya isimlerinin veya iki dilli işaretlerin yazımıyla ilgili talepleri kabul etme ile ilgili düzenlemeler, Litvanyalıların Leh ayrılıkçılığından hâlâ korktuklarını ve Litvanyalıların Polonyalı azınlığa ait girişimlerin çoğunu Litvanya egemenliğine karşı eylemler olarak gördüklerini göstermektedir (Kowalski 2008). İkili sorunların çözümünü, yalnızca iyi niyet eksikliği değil aynı zamanda her iki ülkedeki orantısız milliyetçilik yapısı da engellemektedir. Polonyadaki Litvanyalılar hem sayı ve hem de toprak olarak sıra dışı bir milledir.

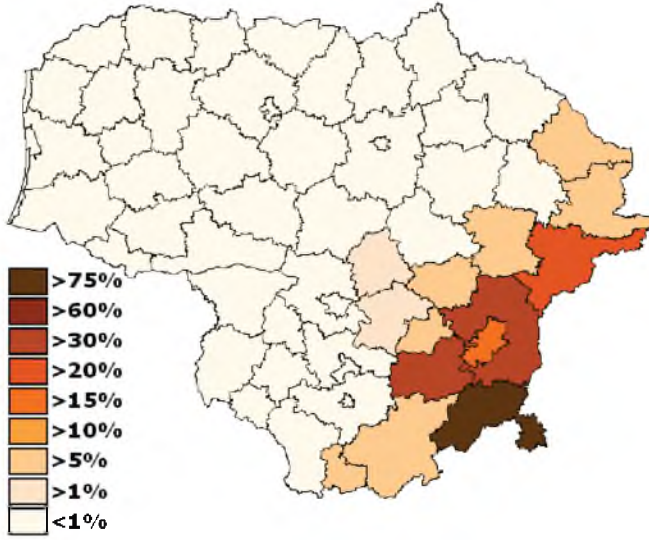

Şekil 1: 2002 nüfus sayımında Polonya'nın kuzeydoğusunda, Litvanya etnik kökenini sözlü olarak bildirenlerin yüzdesi
(Litvanya etnik kökenini bildirenlerin yüzdesi)

Kaynak: Merkezi İstatistik Ofisinin kendi verileri esas alındı

Litvanyalı topluluklar genelde Polonya'nın kuzeydoğu bölgesinde, Litvanya sınırı boyunca yaşıyorlar ancak bu grup sadece Puńsk ilçesinde çoğunluktadır (Şekil 1). 2011 nüfus sayımına göre, Polonya'da yaklaşık sadece 8000 etnik Litvanyalı insan vardır. Bununla birlikte, 2016 yılında Litvanya'da yaşayan etnik Polonyalılar ülkenin en büyük etnik azınlığını oluşturmaktadırlar: 2,2 milyon ulusal Litvanya nüfusunun (%7,2) yani yaklaşık 210 000'ini Polonya kökenlilerdir. Polonyalılar, Litvanya'nın güneydoğu kesiminde, çoğunlukla Vilnius bölgesinde yoğunlaşan en büyük ulusal azınlıktır (Şekil 2). Vilnius yöresinde bu azınlıklar Vilnius bölgesinin %60'ı ve Salcininkai'nin ise yaklaşık %25'i dâhil olmak üzere, nüfusun %25'ini temsil ediyorlar.

Şekil 2: Litvanya Cumhuriyetinde yaşayan Polonyalı azınlıkların ilçeler bazındaki coğrafi dağılımı (2011)

Başkent Vilnius'ta, Polonyalılar toplam kent nüfusun %16'sını oluşturuyorlar. Tabii ki, bu azınlıklarla olan ilişkiadaki asimetriyi haklı göstermez. Litvanya Cumhuriyeti Hükümeti, değişen siyasi seçenekler ne olursa olsun, 1994 Antlaşması'nın Polonya ile olan hiçbir hükümüne uymamakta ve Polonyalılara karşı ayrımcılık uygulamaktadır. AB ve NATO'nun dost ve tam demokratik devletleri arasındaki bu ulusal ve siyasi ilişkilerin ışığında, Belarus ya da Ukrayna ile ilişkilerin durumu sürpriz olmamalı. Kendi topraklarındaki ulusal azınlıkların haklarını sınırlayarak, Litvanya makamları aynı zamanda, Polonya'dakiler de dâhil olmak üzere, yaşayan etnik Litvanlara mali, örgütsel ve politik olarak çeşitli destekler sunmaktadır.

Belarus'taki Polonyalı Azınlıklar

1991'de Belarus Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilan etmesinden ve SSCB'nin çözümlenmesinden, eski cumhuriyetlerin imparatorluk içinde özgürlüğüne kavuşmasından ve Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde devam eden demokratikleşme sürecinden sonra, Polonya'nın yeni oluşan doğu komşuları ile dostane komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi için ortak bir umut vardı. Belarus ve Ukrayna ile iyi komşuluk antlaşmaları ve dostane işbirliği 1992 yılının başlarında imzalandı, ancak bu arada geçen zaman özellikle Belarusta bu beklentileri doğruladı.

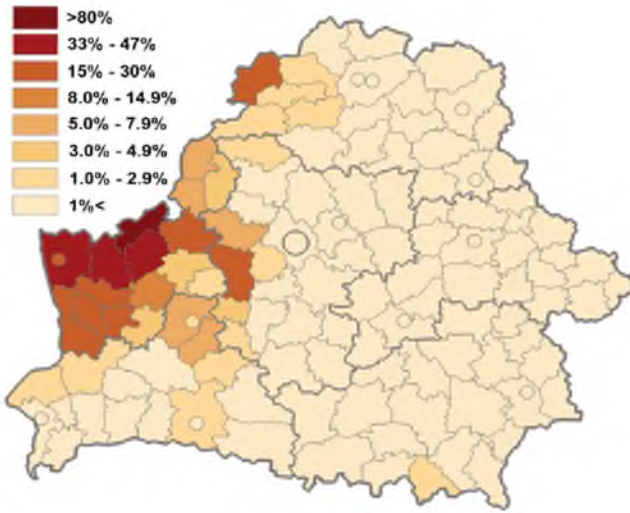
1990'lı yılların ortalarında Polonya, bu dönemde sosyalist sistemi terk eden Avrupa ülkeleri içinde sınır ötesi işbirliğini başlatmaya çalıştı. 1995 yılında, Belarusta Brest eyaletinin de 1998'de katıldığı "Bug River" Avrupa bölgesi Polonya-Ukrayna sınırında oluşturuldu. 1997'de, Litvanya ve Belarus işbirliği ile "Neman Nehri" Avrupa bölgesi oluşturuldu (Wendt 2004a). Bununla birlikte, Belarus'un bölgedeki Avrupa ülkeleri ile ilişkisi neredeyse mevcut değildir. Bunun nedeni, Belarus yetkililerinin Polonya'ya karşı olan güvensizliği, aktif işbirliği eksikliği, yasal farklılıklar ve Belarus yerel yönetiminin yasal ve finansal eksikliğidir.

Başkan Alexander Lukashenko, 1994'te iktidara geldikten sonra ulusal bayrak ve amblemi değiştirmiş, Rusça ve Belarus dillerini kamuda eşitlemiş ve Rusya ile siyasi bütünleşme yoluna gitmişti. 1991'den 1995'e kadar Belarustaki tek resmi dil Belaruşçaydı. 1995 yılında ülke çapında yapılan referandum sonuçlarına dayanarak, iki resmi dil kabul edildi: Rusça ve Belaruşça. 2009 yılında yapılan Belarus ulusal nüfus sayımına göre, Belarustaki 9,5 milyon vatandaştan sadece 2,2 milyonu evlerinde Belaruşça kullanıyordu. Birkaç yıl içinde Lukashenko hükümeti despot bir rejime dönüştü ve Belarus siyasi sistemi diktatörlük haline geldi. Politik, sosyal ve ekonomik hayatın tamamı, şu anda mutlak gücü elinde tutan devletin veya başkanın gözetimi altındadır. Küçük muhalefet hareketine karşı baskılar yoğunlaştı ve Polonya da dâhil olmak üzere Belarus ile Batı Avrupa ülkeleri arasındaki ilişkiler önemli ölçüde kötüye gitti. AB defalarca çeşitli yaptırımlar uyguladı ancak bu Belarustaki siyasi durumda önemli değişiklikler meydana getirmede. Siyasi muhaliflere yapılan acımasız zulüm hala bir gerçektir; temel demokratik özgürlükler sağlanmamaktadır; insan haklarının ihlali yaygın olup, Polonya ve diğer AB ülkeleri ile siyasi işbirliği işlememektedir. Lukashenko'nun politikasının bir sonucu olarak Belarus, Avrupa uyum alanının dışında kalıyor ve bir hukuk devleti olarak işlev görmüyor. Belarus yetkilileri, 2005 yılında Belarustaki en büyük bağımsız sosyal örgüt olan Belarustaki Polonyalılar Birliği'nin dağılmasına yol açtı. Şu anda, aynı adı taşıyan iki tane "Polonya" ulusal örgütü mevcuttur; bir tanesi Belarus yetkilileri tarafından tanınan ve "resmi" olan, diğeri tanınmayan, ayrımcılığa uğrayan, Belarus muhalefetiyle işbirliği yapan ve Polonya makamları tarafından onaylanan resmi Polonya ulusal örgütü. Belarustaki Polonya-

lı azınlık bölünmüştür ve mevcut politik amaçlar için kullanılmaktadır. Bir kısmı, Belarus'un demokratikleşmesinin ardından muhalefeti destekleyip Polonyalıların durumunu iyileştirmeyi umut etti ve her türlü imtiyazı bekleyerek Lukashenko'nun diktatörlüğünü destekledi.

2009 resmi nüfus sayımına göre Belarus topraklarında 294 500 kişi Polonya uyruklu olduğunu beyan etmiştir (Şekil 3). Bu sadece 10 yılda Polonyalıların sayısının 100 binden fazla azalması anlamına geliyor. Sayısal olarak, çoğunlukla ülkenin kuzeybatı bölgesinde, Polonya ve Litvanya sınırında yaşayan Ruslardan sonra Polonyalılar Belarus'taki en büyük ikinci azınlıktır.

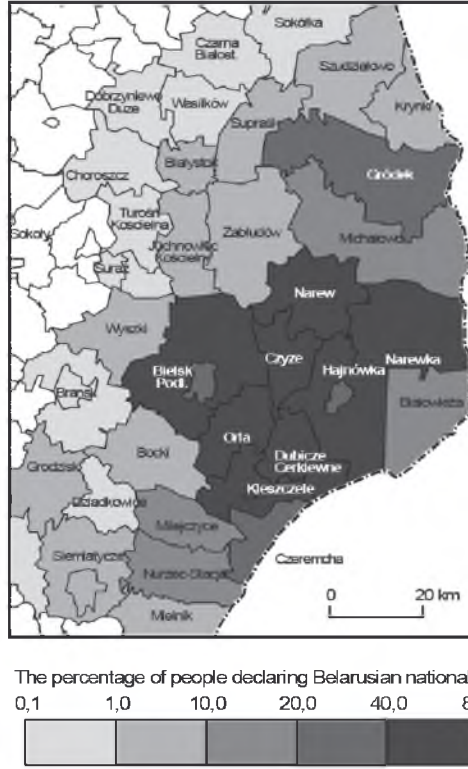
Şekil 3: Belarus'taki Polonyalı azınlıkların ilçeler bazındaki oransal dağılımı (2009)

Polonya hükümeti (başta Dışişleri Bakanlığı) tarafından ortak düzenlenen ve ortaklaşa finanse edilen Belarus'taki Belarus muhalefetine, sivil toplum örgütlerine ve Polonyalı azınlığa verilen destek, demokratik ve vatandaş toplumunun gelişmesi, özellikle de sivil toplum fikrinin yaygınlaştırılması ve demokratikleşme süreçleri lehine uluslararası işbirliği açısından Polonya politikasının önceliklerinden biridir (Wendt, Iliş 2003). Bu destek, Belarus hükümetinden gelen güçlü eleştiri ve karşı hareketlerle karşılandı.

Polonyalı yetkililerin Belarus'ta demokrasiyi teşvik etme taahhüdünün en ilginç tezahürlerinden biri, Polonya Dışişleri Bakanlığı tarafından finanse edilen, 1999-2002 yılları arasında ve 2006'dan itibaren faaliyet gösteren, Bialystok ve Biala

Podlaska'dan Belarusça yayın yapan, halka açık olmayan, internette de yayını olan, Polonya'daki Belarus azınlığı ve Belarus vatandaşları için bir radyo istasyonu olan "Racja" radyosunun yayına başlamasıydı. Radyo istasyonunun temel amacı, Belarus vatandaşlarına Belarus, Polonya, dünyada olan bitenler ve genel durum hakkında bağımsız bilgi erişimini sağlamaktı. Polonya Televizyonu tarafından finanse edilen ve yasal olarak ona ait olarak, 2007 yılından beri Belarusça yayın yapan bir uydu TV kanalı olan TV Belsat'ta benzer yayın propagandası yapmaktadır. Belsat istasyonunun ana hedefleri "Racja" Radyosunun hedefleri ile aynıdır. Bu istasyon Belarus'ta bulunan ve Belarus yetkililerinin bilgi tekeli bozan ve Belarusça yayın yapan tek televizyon istasyonudur. Eylül 2011'de, birkaç sivil toplum kuruluşunun öncülüğüyle Varşova'da Belarus Evi açıldı. Açılan bu ev, Belarus diasporalarını birleştirecek, Belarus demokratik göçmen örgütlerinin faaliyetlerini koordine edecek, Belarus muhalefetinin bastırılmış eylemlerini destekleyecek ve demokratik Belarus için savaşan tüm örgütlerin tartışacakları bir yer olması bekleniyordu. Bu ev aynı zamanda Polonya kamuoyunu Belarus'ta olup bitenler hakkında bilgilendirmek için bir merkez olarak hizmet veriyordu.

Polonya ile Belarus arasındaki karşılıklı ilişkiler XXI. Yüzyılın ilk on yılında komşu ülkeler içinde en kötü olundu. İki ülke arasındaki ilişkiler iki ülke arasındaki sınırın özelliğinden dolayı daha da kötüleşmektedir. Polonya'nın doğu sınır bölgesi, özellikle Polonya-Belarus ve Polonya-Ukrayna bölümü, Batı ve Doğu uygarlıkları arasındaki sınır gibi, Latin-Bizans döneminde "uygarlık sınırı" olarak anılır (Bański 2008, Huntington 1997, Kowalski 1999, Eberhardt 2004, Pawluczuk 1999). Belarus ve Ukrayna ile Polonya sınırı boyunca, Batı Hıristiyan geleneği ve Ortodoks kültürün etkisiyle ortaya çıkan kültürel ayırım çizgisi, Avrupa kıtasının en kalıcı bölünmesidir (Bański 2008). Bu çizgi 2004 yılından bu yana, AB'nin dış sınırı olarak hizmet ederek "güç kazandı", yani Polonya'nın doğu sınır bölgesi, hem kültürel hem de siyasi anlamda Batı Avrupa'nın sınırları olarak kabul edilebilirken, AB'nin dış sınırı Avrupa'yı bölen ana eksen olarak işlev görmeye başladı.

Şekil 4: 2002 nüfus sayımında, Polonya-Belarus sınır bölgesinde Belarus etnik kökenini sözlü olarak bildirenlerin oranı

Günümüzdeki Polonya-Belarus sınırı tamamen farklı politik, ekonomik, yasal, sosyal ve kültürel gerçekler arasında bir duvar oluşturuyor. Sadece Polonya ve Belarus toplumlarını değil, sınırın her iki tarafında yaşayan Belarusluları da bölmektedir (Şekil 4). Bu sınır onları yalnızca resmi olarak değil, aynı zamanda kültürel, zihinsel ve ekonomik olarak da, Ukrayna sınırından daha büyük ölçüde ayırmaktadır. Bu kuşkusuz, modern Avrupa'nın en büyük uygarlık engellerinden biri olarak tanımlanabilir.

Çelişkili bir biçimde, Belarusça ulusal sembollerini kaldırarak Belarusluların ulusal haklarını ellerinden almayı, Belarusçanın (özellikle okullarda) kullanımını sınırlandırmayı, bağımsız Belarus örgütlerinin ve medyasının tasfiyesini amaçlayan Lukashenko'nun on yılı aşkın bir süredir yürüttüğü politikaların bir sonucu olarak, Polonya Cumhuriyeti'nde Belarus kökenli olmak Belarus Cumhuriyeti'ne göre şu anda daha kolaydır (ve daha güvenlidir). Bu nedenle, Belarus devleti, etnik Litvanyalılar ya da Ukraynalılar için olduğu gibi, Polonya'daki etnik Beyaz Ruslar için bir

referans noktası olarak önemli değildir. Sosyolojik araştırmalar, Belarus azınlığın temsilcilerinin genel olarak Belarus'u değil Polonya'yı kendi akraba devleti olarak gördüklerini doğrulamaktadır. Polonya devletiyle aralarında güçlü bir duygusal, tarihsel ve siyasi bağlantı hissediyorlar ve Polonya toplumunu, sınırın diğer tarafında yaşayan Belarus halkından çok daha olumlu olarak değerlendiriyorlar.

Bu nedenle, dış bağlantılarda “Belarus azınlığı” değil “Polonya vatandaşları” rolünü üstlenmektedirler (Sadowski 1995). Bu durum, Litvanya ve Belarus azınlıklarının karşılaştıran M. Bieńkowska-Prasznik (2007) tarafından yapılan araştırmalarla da doğrulanmıştır. M. Bieńkowska-Prasznik, Litvanyalıların başkentlerini Vilnius olarak tanımladığını, Litvanya devletiyle aralarında bir bağ hissettiklerini ve Litvanya'da olanlarla daha fazla ilgilendiklerini iddia etmektedir. Öte yandan Belaruslular, başkentlerini Varşova veya Białystok olarak tanımlarken, Belarus'taki duruma yönelik tutumlarında, özellikle de Başkan Lukashenko'nun politikalarına karşı oldukça eleştirel yaklaşmaktadırlar. Yaşlı insanlar arasında, özellikle kırsal nüfusta, Belarus'taki siyasi sisteme karşı olumlu bir yaklaşım hâkimdir. Belarus halkının iyi ve istikrarlı ekonomik durumu vurgulanmış, Başkan Lukashenko “iyi bir ev sahibi” olarak görülmüştür. Belarus muhalefetinin eylemleri, ankete katılanlar tarafından siyasi istikrarı bozmayı, yoksulluğa ve işsizliğe yol açmayı hedeflediği düşüncesiyle eleştirildi. Bu değerlendirmeler, diğerlerinin yanı sıra, Polonya Halk Cumhuriyeti döneminin olumlu görüntüsünden ve 1989 sonrası Belarusluların sıklıkla sahip olduğu Polonya'daki demokratik dönüşümlere yönelik olumsuz tutumundan kaynaklanmaktadır. Belarus azınlığın Belarus ile ilgili farklı tutumları, Belarus örgüt liderlerinin azınlıklarla ilgili farklı algılarında da açıkça görülmektedir.

Polonya'da faaliyet gösteren Ukrayna ve Litvanya azınlık örgütleri arasında, kendi öz devletleri ile olan ilişkileri konusunda neredeyse hiçbir fark ve ayırım söz konusu değilken, Belarus devlet örgütleri arasında, Belarus Cumhuriyeti'ne, onun makamlarına ve siyasi sistemine olan tutum, en tartışmalı konulardan birisi ve (komünist Polonya'nın değerlendirilmesi dışında) bölünme ile çatışmaların ana sebebidir.

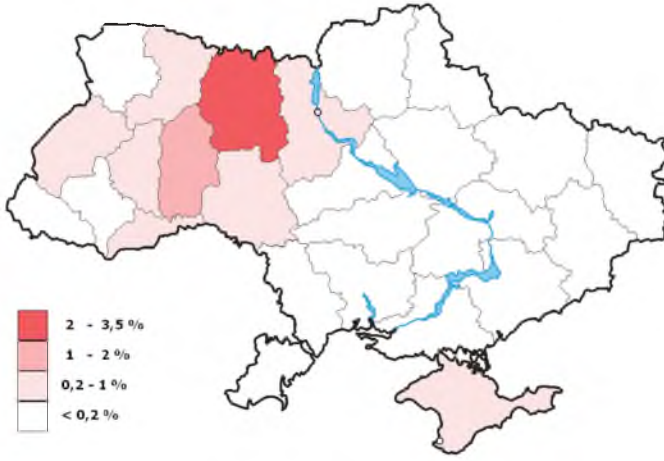
Onlarca yıldır faaliyet gösteren Belarus Sosyal ve Kültür Derneği (BTSK), Polonya'daki Belarus azınlığı temsil eden en büyük kuruluştur. 1956'da kuruluşundan bu yana, açıkça solcu karakterini vurgulamakta ve Belarus makamlarına dostça tepkiler vermektedir. Bu işbirliği, diğerlerinin yanı sıra, halk müziği gruplarının iki ülkedeki etkinliklerinde (kısmen Belarus tarafının finanse ettiği), kültürel etkinliklerin ortak organizasyonunda, bilimsel konferanslarda ve yayınlarda görülebilir. BTSK, yıllık bilimsel konferansları ve sanatsal etkinlikleri ortaklaşa düzenleyen Belarus yetkilileri tarafından tanınan Belarus'taki “resmi” Polonyalılar Birliği ile işbirliği yapmaktadır. BTSK aktiviteleri Başkan Lukashenko'nun politikalarına verdikleri desteği açıkça ifade ettikleri Belarus'a giderler. Buna karşılık, Poleis, BTSK tarafından davet

edilen Belarus yetkilileri ve politikacılar tarafından ziyaret edilmektedir. Öte yandan, 90'lı yıllarda kurulmuş olan, BTSK ve milliyetçilere yapısal olarak karşı duran Belarus örgütlerinin aktivistleri, Belarus hükümetine karşı olan değerlendirmelerinde kesinlikle olumsuz tavır sergilemektedirler. Çoğu kez “resmi Belarus” ile herhangi bir temas veya işbirliğini sürdürmediklerini vurguluyorlar. Aksine, Polonya'daki Belaruslu liderlerden biri olan Eugeniusz Wappa, Minsk'teki yetkililer tarafından Belarus'a ayak basması yasaklanmışken, anadili Belarusça olan süreli yayın olan haftalık “Niwa” gazetesi burada resmen yasaklandı. Bu, örgütlerin Belarus ile herhangi bir temas kurmadığı anlamına gelmez. Muhalefetle, bazı gazetecilerle ve STK'ler ile işbirliği içindeler. Ayrıca Radyo Racja ve Belsat Televizyonunun faaliyetlerine de katılıyorlar. Bununla birlikte, yeni kurulan derneklerin Polonya'daki Belarus camiası arasında geniş bir desteği yoktur ve faaliyetleri genellikle birkaç entelektüel kent topluluğuyla sınırlıdır. Solcu BTSK liderleri tarafından dile getirilen Belarus'taki durumla ilgili görüşleri ve bu örgütün ana üssü olan kırsal Ortodoks topluluğunun daha yaşlı nesli ile Belarus ulusalcı örgütler ve bu örgütleri destekleyen genç, eğitilmiş nesil tarafından dile getirilen görüşler arasında açık bir ilişki mevcuttur.

Belarus örgütlerinin aktivistleri Belarus'taki siyasi gerçekleri değerlendirmede farklılaştıkları gibi, Polonya'daki Belarus azınlığının durumuyla ilgili değerlendirmelerinde de Polonya'nın AB'ye katılımından sonra bu aktivistler farklılık göstermektedirler. BTSK başkanı, Polonya'nın AB üyeliğinin Belarus azınlığının koşullarında bir şey değiştirmeye inandırırken, BTSK'ya muhalefet eden örgütlerin aktivistleri, azınlıkların haklarını korumada ve üyelikten sonra azınlıkların daha iyi korunmasında Avrupa hukuk standartlarının olumlu rol oynadığını vurgulamaktadır. Rusya'nın ekonomik durumunun bozulması Belarus ile Polonya'daki ilişkilerin rahatlamasına neden oldu. Belarus, 2016 yılında Belarus'ta yaşayan Polonyalılar da dâhil olmak üzere, bu ülkenin Polonya vatandaşlarına ziyaretleri kolaylaştıran Polonya ile küçük sınır trafiği konusunda önceden imzalanan antlaşmayı uygulamaya karar verdi.

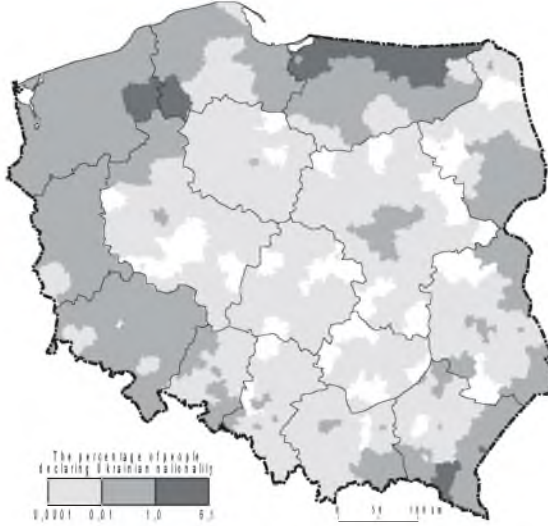
Ukrayna'daki Polonya Azınlıkları

Polonya-SSCB sınırı, Polonyalılar ve Ukraynalılar arasındaki ilişkilere mani olmadıkça etkili oldu ve sınır bölgelerinin çok kültürlü karakterine zarar verdi. Her iki tarafta gerek Polonya gerekse Sovyet komünist rejimleri azınlıkları asimile etme politikası uyguladılar. Sonuç olarak, 30 yılı aşkın bir sürede (1959-1989) Ukrayna'daki Polonya halkının sayısı resmi istatistiklere göre 363 300'den 219 200'e, 2001 yılında ise 144 100 kişiye düştü (Şekil 5). Lvov bölgesindeki sınır hattındaki etnik Polonyalılarının sayısı 59 100'den 26 900'e düştü.

Şekil 5: Ukrayna'da iller bazında Polonya azınlıklarının oransal dağılımı (2001)

1947'de ülkenin kuzey ve batı bölgelerinde etnik Ukraynalıların yerlerinden edilmeleri ve dağılımları neticesinde, Polonya'daki özümleme süreci daha hızlı ilerledi; ancak bu dönem için resmi bir istatistik mevcut değildir (Şekil 6). Bireysel azınlıkların kültürü ve inanç değerleri adına bütün izleri yok edildi.

Şekil 6: Polonya'da Ukraynalı azınlıklarının oransal dağılımı (2002)

Polonya'da komünizmin çöküşünden, SSCB'nin dağılmasından ve Aralık 1991'de bağımsız Ukrayna'nın ortaya çıkmasından sonra durum değişti. Polonya,

resmi duyurusunun ertesi günü Ukrayna'nın bağımsızlığını tanıyan dünyadaki ilk ülke oldu. Totaliter Sovyetler Birliği ile olan eski sınır iki egemen devlet arasında sınır oldu ve sınırın diğer tarafına geçmek büyük ölçüde kolaylaştı. Onlarca yıldır var olan Medyka'daki sınır geçişine ek olarak, Dorohusk, Hrebenne, Hrubieszów, Korczowa, Krościenko, Przemyśl, Werchrata ve Zosin'de hem yeni karayolu hem de demiryolu sınır kapıları oluşturuldu. Yeni siyasi durum, komünist zamanlarda ekonomik, sosyal ve kültürel olarak hareketsiz olan Polonya-Ukrayna sınırının canlanması için umut verdi (Barwiński 2009; Sobczyński 2001).

Sınır bölgelerinin canlandırılması sınır ötesi trafiğin dinamiklerinde de görülebilir. 1998'deki küçük bir düşüş dışında 90'lı yılların ortalarından itibaren büyüme trendi görülebilir. 2005 ve 2007 yılları arasında, yılda 19 milyondan fazla kişi ile sınırı geçen insan sayısında dramatik bir artış oldu. Mayıs 2004'te Polonya-Ukrayna sınır bölgelerinde bir başka önemli değişiklik olan Polonya'nın Avrupa Birliği (AB) üyeliği gerçekleşti. Ortaya çıkan sonuçlardan biri, Polonya-Ukrayna sınırındaki kontrollerin artırılması ve AB dışındaki ülkelerin vatandaşlarına vize zorunluluğu getirilmesi gibi birçok kısıtlamayla AB'nin dış sınırına dönüşmesi oldu. Esas olarak, AB vizelerine ilişkin sınırın geçilmesi ile ilgili yeni uygulanan resmi şartlar dikkate alındığında, bu dönemdeki sınır ötesi trafikteki hızlı artış şaşırtıcı görünmektedir.

Polonya'nın AB'ye girmesinden önce, ücretsiz ve tekrar kullanılabilir vize almak kolay iken, Polonya'nın AB üyeliğinden sonra, Ukrayna vatandaşlarının ülkeye giriş için AB vizesi uygulanmaya başlandı. Vize almak hala ücretsiz olmasına rağmen daha da zorlaştı. Ancak Polonya'nın Schengen Bölgesi'ne girmesinden sonra vizeler ücretli oldu ve vize işlemleri daha bürokratik ve karmaşık oldu. Ancak, Polonyalıların Ukrayna'ya gitmesi için hala vize gerekmiyor. Sınır bölgesi trafiğinin artışına katkıda bulunan şeyin Polonya'nın AB üyeliği olduğu söylenebilir. AB üyesi olan Polonya, doğudaki pek çok yabancı için çekici bir ülke haline geldi; ekonomi, ticaret ve turizm olan ilgi, hem Polonya'da hem de Ukrayna'da arttı.

Sınırın Ukrayna bölümünü AB'nin dış sınırının (Rusya ve Belarus ile birlikte) Polonya'nın diğer bölgeleriyle karşılaştırdığımızda, sınır ötesi trafiğin büyümesinin sadece 2004 yılından sonra diğer iki sınırdan daha fazla olduğu yer olarak Ukrayna sınırında gerçekleştiğini açıkça görebiliriz. Aralık 2007'de Polonya'nın Schengen Anlaşmasına dâhil olmasıyla durum ciddi şekilde değişti. Ukrayna vatandaşları için Polonya da dâhil olmak üzere tüm Schengen Bölgesi ülkelerine vize ücretlerinin getirilmesinin yanı sıra vize başvurusu prosedürlerinin bürokratikleştirilmesi sınır trafiğinde çöküşe neden oldu. Sadece iki yıl içinde (2008-2009), Polonya-Ukrayna sınırını geçen insan sayısı 19 milyondan 11,7 milyona düştü ve bu durum, son iki yılda görülebilen büyüme eğilimine rağmen, 5-7 yıl öncesine kıyasla hala daha düşük orandadır. 2007 yılından sonra Ukrayna vatandaşlarının Polonya'ya gitmelerindeki

radikal azalma, sınır bölgesi sakinleri için olumsuz sonuç doğuran sınır ticareti alışverişinin çökmesine yol açtı. 90'lı yılların başından bu yana, Polonya ile Ukrayna arasındaki iyi ilişkiler doğrudan ekonomik faydaya çevrildi; bu durum bölge için son derece önemlidir. Bu sonuç, diğerleri arasında, yerel ticaret, alkol ve sigara kaçakçılığı, iş arama, aynı zamanda ailevi sebepler ve turizm için sık sık sınırı aşan insanların hareketliliği ve becerikliliğinden kaynaklanmaktadır. Sınır ötesi mübadelenin sonuçlarından biri sınır sakinleri ile sınırın öbür tarafındaki insanlar arasındaki yoğun, bazen düzenli temasların yanı sıra dilleri ve kültürleriydi. Bu, hem sınır bölgeleri, hem de Polonya'da yaşayan ulusal azınlıkların algısı üzerinde etkili olmuştur (Wojakowski 2002). Aralık 2007'de Polonya'nın AB üyeliğine hazırlığı için sınırın kapatılması ve vize şartlarının artması bu irtibatları önemli ölçüde kısıtladı.

Polonya'nın Avrupa Birliği üyeliği konusunda çoğunun olumlu görüşü olan Polonya'daki Ukraynalı örgütlerin liderlerine göre, bunun Ukrayna toplumu için en önemli sonucu azınlıkların durumunun Avrupa kurumları tarafından izlenmesi, azınlıkların öznelliğinin artırılması ve hükümetin azınlıkların talepleri için daha fazla anlayış göstermesidir. Listedeki diğer sonuçlar, neredeyse tüm ülke çapında maddi faydalar, başta yerel yönetimlerden dolaylı olarak hibe yoluyla AB fonları edinme veya Ortodoks ve Yunan Ortodoks tapınaklarının yenilenmesi için finansman sağlama şeklindedir (Şekil 6). Bağımsız Ukrayna, Polonya'daki Ukraynalı azınlık için çok da destekleyici değildir. Ukrayna kuruluşlarındaki aktivistlere göre, bu destek, Ukrayna'nın bağımsızlığının ilk yıllarında söz konusu değildi. Ukrayna ve Polonya'da yaşayan büyük Polonya topluluğuna veya Ukrayna'daki Polonyalı azınlık ve Polonya'daki Ukraynalı azınlık haklarındaki açık asimetriye (Polonyalılar için olumsuz) rağmen, ulusal azınlıkların durumu konusu Polonya ile Ukrayna arasındaki resmi uluslararası ilişkilerde, özellikle Belarus veya Litvanya ile ilişkilerle karşılaştırıldığında, önemli bir konu değildir. İki komşu devlet arasındaki ekonomik ve jeopolitik konular çok daha önemlidir. Bununla birlikte, “Wspólnota Polska” Derneği ve Doğu'daki Polonyalılara Yardım Vakfı gibi çok sayıda STK, Ukrayna'daki onlarca Polonya örgütü ile aktif olarak işbirliği içindedir. Yardım, Polonya yerel yönetimleri ve kardeş şehirler tarafından da sağlanmaktadır. Öte yandan, devlet kurumları (özellikle Dışişleri, Kültür ve Ulusal Miras Bakanlığı) Ukrayna'daki Polonya okullarını, kütüphanelerini, yayınlarını, Polonya örgütlerinin kültürel faaliyetleri ve ortak düzenlenen bilimsel konferanslarının yanı sıra, tapınakları, mezarlıkları ve anıtları da desteklemektedir. İhtiyaçların derecesi mevcut destekle, tabii ki, orantısızdır (Wendt, Czerwionka 2015). Karşılıklı önyargılardan ve klişelerden arındırılmış olmasa da, 1991'den bu yana Polonya ve Ukrayna arasındaki resmi politik ilişkiler düzeyli bir şekilde devam etmektedir.

Ukrayna'da dönüm noktası (21.11.2004-23.01.2005) “Turuncu Devrim” olarak adlandırılan ve Polonya'nın kesin ve etkili bir şekilde düzmece seçimleri tekrar-

lama çağrısı yapan Ukraynalı demokratik partileri desteklediği ve Ukrayna'yı Rusya'dan tamamen bağımsız yapan bir dönemde gerçekleştirdi.

Ukrayna Cumhurbaşkanı Viktor Yuşçenko'nun (2005-2010) resmi olarak göreve başlamasından sonra Polonya, Ukrayna'nın en yakın siyasi ortaklarından biri haline geldi ve çoğunlukla Ukrayna'nın AB ve NATO'daki "savunucusu" olarak görev yaptı. Bu rol Başkan Yuşçenko ve Başbakan Timoşenko kesirleri arasındaki anlaşmazlıklar tarafından sık sık engellenmiş ve kısıtlanmıştır. Karşılıklı siyasi ilişkiler hem sembolik uzlaşma eylemleriyle (örneğin Lvov ve Volhynia'daki mezarlıklar) hem de uluslararası arenadaki ortak çalışmalarla, ekonomik projelerle ve spor karşılaşmalarıyla ortaya çıkmıştır. 2012'de Avrupa futbol şampiyonasını düzenleme hakkının Polonya ve Ukrayna'ya verilmesi Polonya-Ukrayna işbirliğini harekete geçirmedeki bir başka olumlu faktör oldu. Polonya hükümetlerinin Ukrayna'ya karşı politikaları her zaman istikrarlı olmasa da demokratik mekanizmaları olabildiğince güçlendirmeye ve Ukrayna'yı Polonya için jeopolitik çıkarları bakımından son derece önemli olan Batı Avrupa yapılarıyla birleştirmeye çalıştı (Wendt 2004b). Başkan Viktor Yanukoviç başkanlığında Ukrayna'da mevcut karmaşık iç siyasi durumun yanı sıra siyasi ve ekonomik seçkinlerin Rusya'ya yönelmesi, işbirliğini daha da zorlaştırıyor ve ülkeler arasındaki siyasi ilişkiler, en iyi ihtimalle, bir kez daha dengeli görülüyor. Ukrayna'daki Polonyalı azınlığın durumu, Ukrayna milliyetçiliğinin yeni bir dalgasını tetikleyen Rusya'nın Kırım'ı ilhakıyla kötüleşti. Dahası, ilişkiler, Polonya-Ukrayna tarihi bakımından özel bir boyutu olan tarihsel koşulların sorumluluğuyla daha da ağırlaşmıştır. Polonya-Ukrayna sınırının genel alanı, hem Polonya hem de Ukrayna ulusunun ortak bilinçlerinde hala canlı olan çok sayıda kanlı etnik çatışmalara şahit oldu.

Tarihsel miras ve ulusal kızgınlıklar, diğerlerinin yanı sıra, sınırın her iki yakasındaki çeşitli azınlıkların çeşitli ulusal veya kültürel etkinliklerinin düzenlenmesiyle ilgili anlaşmazlıklarda, Ukrayna İsyancılar Ordusu (UPA) askerlerini veya kurbanlarını anmak için yapılan anıtlarda ve 1. ve 2. Dünya Savaşı mezarlıklarında ortaya çıkmaktadır. Güncel değerlendirme ve yorumlama da dâhil olmak üzere tarih, birçok uzlaşma jestlerine rağmen, her iki ülkede de Polonyalılar ve Ukraynalılar için birleştirici olmaktan çok, iki ülkeyi bölmektedir.

Sonuç

Avrupa kıtasının çağdaş siyasi, ekonomik ve askeri uyum süreçlerinden birinin sonucu Batı Avrupa'ya ve Doğu Avrupa'ya bölünmesinin pekiştirilmesidir. Belarus ve Ukrayna ile beraber Polonya sınırında, teknolojik ve yasal anlamda güçlenen modern bölünme çizgisi, çağlar boyunca şekillenen uygarlık, kültürel ve dini sınır çizgileri ile çakışmaktadır.

Varşova'daki hükümetin “Doğu Polonya politikası” iddialarına rağmen, “batılı politika” konusuna doğru net bir dönüş görmekteyiz. Politik, askeri ve ekonomik anlamda Polonya'nın yüzü açıkça batıya bakıyor ve doğu komşularından uzaklaşıyor; bu da siyasi ve jeopolitik nedenlerden dolayı özellikle dezavantajlı bir durumdur. Çeşitli hükümetlerin, özellikle Ukrayna ve Litvanya ile olan işbirliğini canlandırma-ya yönelik muhteşem çabalarına rağmen, Polonya şu anda etkin ve faydacı bir doğu politikası yürütmek için herhangi bir iddiaya, özellikle ekonomik veya mali iddiaya ve tarihsel duyarlılıklara dayalı bir dış politikaya sahip değildir. Polonya'nın çağdaş etnik yapısını ve doğu komşularına karşı olan ulusal politikasını karşılaştırdığımızda, hem niceliksel hem yasal-kurumsal yönlerden net bir asimetri görebiliriz.

Şu anda, doğu komşularının topraklarındaki Polonya nüfusuna kıyasla Polonya'da yaşayan Ukraynalılar, Belaruslular ve Litvanların sayısı çok daha azdır. Aynı zamanda, Polonya'daki ulusal azınlıklar, Ukrayna, Belarus ve Litvanya'da yaşayan Polonyalılara göre daha geniş haklara ve daha iyi koşullara sahiptirler. Polonya'daki etnik azınlıkların yasal durumunun iyileştirilmesi, diğerlerinin yanı sıra Polonya'nın AB üyeliği ile ilgilidir ve Polonya'nın temsil ettiği topluluklar için AB'ye üye olmasının temel sonuçları potansiyel mali yararlar değil, etnik azınlıkların korunmasıyla ilgili yasal standartların iyileştirildiğini vurgulayan ulusal örgüt liderleri tarafından tanınıp ve takdir edilmektedir. Bu, evrensel olarak sahip olunan bir görüştür ve ulusal mevzuat tam olarak uygulanabilir olmasa da ulusal örgüt liderlerinin bilincine köklü bir şekilde yerleşmiştir.

AB üye ülkelerinin azınlıklarla ilgili uluslararası hukuk standartlarına uymasını şart koşmasına rağmen, AB yasalarında etnik azınlıkların haklarına ilişkin herhangi bir düzenleme yer almamaktadır. AB mevzuatı yalnızca “daha az kullanılan” diye nitelenen dilleri (pratikte etnik azınlıkların kullandığı dillerin bazıları anlamına gelebilir) korur ancak ortak bir ulusal politika oluşturmaz. Sonuç olarak, her ülke etnik azınlıkların hukuki meselelerini kendi düzenler. AB mevzuatı, cinsiyet, ırk, din, etnik köken ve toplumsal köken ve cildinin rengi nedeniyle ayrımcılık yapılmasını açıkça yasaklamıştır ancak hiçbir AB belgesi etnik azınlıklardan doğrudan bahsetmemektedir. Azınlıkların mali desteği için özel bir program da bulunmamaktadır. Bu nedenle, projeleri için genel AB girişimleri (yapısal ve uyum fonları) kapsamında finansman başvurusunda bulunabilirler. Avrupa Konseyi'nin etnik azınlıkların yasal olarak korunmasına ilişkin mevzuatı çok daha geniş kapsamlıdır (Budyta-Budzyńska 2010).

KAYNAKLAR

- Bański, J., 2008, Polska i Europa Środkowo-Wschodnia w koncepcjach podziału Europy, [in:] Eberhardt P. (ed.), *Problematyka geopolityczna ziem polskich*, Warszawa, p. 121–134.
- Barwiński, M., 2009, The contemporary Polish-Ukrainian borderland – its political and national aspect, [in:] Sobczyński M. (ed.), *Historical Regions Divided by the Borders. General Problems and Regional Issue*, “Region and Regionalism”, 9 (1), Łódź–Opole, p. 187–208.
- Bieńkowska-Ptasznik, M., 2007, *Polacy – Litwini – Białorusini. Przemiany stosunków etnicznych na północno-wschodnim pograniczu Polski*, Białystok.
- Budyta-Budzyńska, M., 2010, *Socjologia narodu i konfliktów etnicznych*, Warszawa
- Eberhardt, P., 2004, *Koncepcja granicy między cywilizacją zachodniego chrześcijaństwa a bizantyjską na kontynencie europejskim*, Warszawa, p. 169–188.
- Huntington, S.P., 1997, *Zderzenie cywilizacji i nowy kształt ładu światowego*, Warszawa.
- Kowalski, M., 1999, Kulturowe uwarunkowania stosunków polsko-litewsko-biało-ruskich, [in:] Kitowski J. (ed.), *Problematyka geopolityczna Europy Środkowej i Wschodniej*, Rzeszów, p. 77–88.
- Kowalski, M., 2008, Wileńszczyzna jako problem geopolityczny w XX wieku, [in:] Eberhardt P. (ed.), *Problematyka geopolityczna ziem polskich*, Warszawa, p. 267–298.
- Pawluczuk, W., 1999, Pogranicze narodowe czy pogranicze cywilizacyjne?, *Pogranicze. Studia Społeczne*, 8, p. 23–32.
- Rykała, A., 2008, Sytuacja społeczno-kulturalna Litwinów w Polsce i ich wpływ na relacje między krajem zamieszkania a Litwą, *Acta Universitatis Lodzianis. Folia Geographica Socio-Oeconomica*, 9, Łódź, p. 89–113.
- Sadowski, A., 1995, *Pogranicze polsko-białoruskie. Tożsamość mieszkańców*, Białystok.
- Sobczyński, M., 2001, Perception of Polish-Ukrainian and Polish-Russian trans-border co-operation by the inhabitants of border voivodships, [in:] Koter M. and Heffner K. (eds.), *Changing role of border areas and regional policies*, “Region and Regionalism”, 5, Łódź–Opole, p. 64–72.
- Wendt J., 1998, Communication connections between Poland, Kaliningrad Region, Belyorussia and Lithuania, [in:] KOTER M., HEFFNER K. (eds.), *Borderlands or trans-border regions - geographical, social and political problems*, “Region and Regionalism”, 3, p. 165-172.
- Wendt J., 2004a, Difference between Eastern and Western Polish euroregions, [in:] Wendt J., Bente F., Bodocan V. (eds.), *Poland and Romania before enlargement of European Union and NATO*, Carta Blanca, Warsaw, p. 105-110.
- Wendt J., 2004b, *Przestrzenne zróżnicowanie i uwarunkowania przenikania systemu demokratycznego w Polsce i w Rumunii*. Carta Blanca, Warszawa.
- Wendt J., Ilieș A., 2003, Mniejszości etniczne a dyfuzja innowacji w Polsce i w Rumunii, [in:] *Pieniądze i więź*, 3(20), p. 146-154.

- Wendt J., Raczyński M., 1999, Granice Polski w XX wieku, *Kwartalnik Geograficzny*, 3 (11), p. 14-25.
- Wendt J.A., Czerwionka J., 2015, Contemporary research problems of Polish minority in western Ukraine, [in:] Szymańska W. (ed.), *Regional Development and Public Administration in the Context of General Tendencies of XXI century*, Publishing House "ADNDU, Słupsk-Kharkov, p. 118-130.
- Wojakowski, D., 2002, *Polacy i Ukraińcy. Rzecz o pluralizmie i tożsamości na pograniczu*, Kraków.